

В. Іващенко, О. Тараненко

УДК 94:323.272(447.4) «1918»
DOI: 10.31651/2413-8142-2019-21-9-14**РЕКВИЗИЦІЙНА ПОЛІТИКА АВСТРО-НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ (ЛЮТИЙ – ГРУДЕНЬ 1918 Р.)****Н. А. Ковальова***кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства Українського державного хіміко-технологічного університету*

Постановка проблеми. У 1918 р. українські землі стали ареною кривавої боротьби різних політичних сил за владу та об'єктом економічної політики іноземних держав військово-політичні інтереси яких визначали ставлення до пересічного населення. Будучи військовим «союзником», австро-німецька окупаційна адміністрація у лютому – грудні 1918 р. проводила власну політику, яка йшла у розріз із політикою української власної влади. Окреслена тема приверте інтерес низки як радянських так і сучасних істориків, що вивчали різні аспекти взаємодії окупаційних військ. Їх увага переважно зосереджувалася на репресивних заходах військ, каральних операціях проти українського населення та боротьбою з радянськими військами. Однак, спеціальної розвідки, присвяченій реквизиційній діяльності австро-німецької адміністрації в українському селі у лютому – грудні 1918 рр., покищо немає, чим і обумовлена актуальність обраної для статті теми. Інший аспект актуальності пояснюється необхідністю нагромадження історичних знань з вказаного історичного періоду.

Метою статті є висвітлення реквизиційної діяльності Австро-Угорщини та Німеччини в українському селі з лютого по грудень 1918 р.

Основні результати дослідження. У статті, автори розкривають реквизиційні заходи австро-німецьких військ в українському селі у лютому – березні 1918 р. Авторами аналізуються передумови реквизиційної діяльності окупаційних військ у контексті загальної політики національних урядів Центральної Ради та Гетьманату. Показано ставлення австро-німецької влади до українського селянства. Авторами наводяться приклади, щодо причин реквизиційної політик. Також вивчається, механізм накладання та стягнення контрибуцій. Акцентується увага на ставленні населення до такої діяльності.

Висновки. Упродовж лютого – грудня 1918 р. австро-німецька адміністрація розгорнула широкомасштабну реквизиційну кампанію, не рахуючись із реальним соціально-економічним становищем селян України. Протести української влади також ігнорувалися. За десять місяців 1918 р. так звані союзники перетворилися в окупантів. Якщо за часів діяльності Центральної Ради втручання було менш значним, то за часів Гетьмана австро-німецькі війська вели себе як господарі на даній території.

Ключові слова: українська влада, селянство, реквизиції, контрибуції, австро-німецькі війська, окупаційна адміністрація.

ПОВСТАННЯ НА КИЇВЩИНІ ВЛІТКУ 1918 Р.: АПРОБАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОГРАМИ СЕЛЯНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

У статті проаналізовано передумови й розвиток селянського повстанського руху у Київській губернії у червні – серпні 1918 р., висвітлено участь сільського населення у збройних формуваннях. Встановлено, що це була стихійно реалізована політична програма селянської революції (участь селянства в захопленні влади), яка розроблялася соціалістами-революціонерами та соціал-демократами на початку ХХ ст.

Ключові слова: селянство, повстання, Вільне козацтво, Звенигородський повіт, Таращанський повіт, політична програма, селянська революція.

Постановка проблеми. У розвитку селянської революції в Наддніпрянській Україні після 1917 р. важливо визначити той рубіж, коли селянська боротьба набула політичного характеру. Якщо протягом 1917 – на початку 1918 рр. тривало протистояння селянства з поміщицтвом на ґрунті перетозподілу землі й власності, то зі встановленням політичного режиму Гетьманату П. Скоропадського розпочалися відкриті виступи за участі селян проти органів державної влади. У розвитку селянської революційності влітку 1918 р. можна виокремити такі напрями: сутички під час роззброєння селян австро-німецькими військами; конфлікти під час повернення власності поміщикам; повстання з метою захоплення влади. Масові повстання політичного характеру були організовані на Київщині за підтримки партії українських лівих есерів і на Чернігівщині з ініціативи ЦК КП(б)У. Якщо перше повстання переслідувало мету відновлення УНР і влади Центральної Ради, то друге – встановлення радянської влади (пролетарської) за активної участі селянства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Радянська історіографія селянські повстання 1918 р. вивчала з точки зору класової боротьби і надавала перевагу висвітленню каральної політики німецьких і австро-угорських військ [див., напр.: 1] або ж героїчній боротьбі партизан-більшовиків. Стереотипи радянської історіографії про керівну роль більшовицької партії спростував П. Захарченко, який оцінив селянсько-повстанський рух як «селянська війна» і схарактеризував його основні етапи [2]. Організаційну роль Вільного козацтва у розвитку повстанського руху на Київщині влітку 1918 р. висвітлено у працях В. Лободаєва [3; 4]. Спробу з'ясувати ступінь залученості селянства до повстанської боротьби в українському селі в 1918 р. зроблено Б. Малиновським [5]. Причини поразки селянських виступів влітку 1918 р. проаналізовано Р. Пирогом [6, 249–250]. Ураховуючи, що

* Статтю написано згідно з держбюджетною темою «Українська революція (1917 – 1921 рр.): селянський фактор» (номер державної реєстрації 0118U003864)

фактологічний матеріал, оцінка подій фігурують у багатьох працях з історії Гетьманату 1918 р., окремої уваги потребують аспекти участі селянства у цих повстаннях у контексті концепції селянської революції.

Автор статті ставить за мету з'ясувати чинники, які сприяли розвитку політичної програми селянської революції влітку 1918 р. (перетворенню соціальної боротьби селянства на політичну), ставлення і мотиви участі сільського населення у повстанській боротьбі на Київщині влітку 1918 р., наслідки повстання для селянства, уточнити причини поразки селянського повстання.

Виклад основного матеріалу. Боротьба на Київщині тривала майже три місяці. Переважним впливом на селянство губернії в 1918 р. користувалися партія українських есерів, Селянська спілка, «Просвіта». Кістяк повстанських формувань склали учасники загонів Вільного козацтва. Однак виокремити їх із загальної маси повстанців дуже складно, оскільки в урядових документах і пресі учасники виступів іменуються термінами «більшовики», «бандити», «злочинці» [3, 52]. Інформація про становище на селі до широких верств суспільства доходила не в повному обсязі, дуже часто у вигляді чуток. Гетьманська пропаганда цензурувала інформацію про селянські повстання у пресі, арешти і унікала висвітлення причин селянського руху [7, 61].

Більшовицька організація на Київщині у період Гетьманату налічувала близько 400 осіб і складалася з 12 окремих організацій у повітових містах. Лише на півдні губернії – в Канівському і Сквирському повітах – існували слабкі сільські більшовицькі організації. Глибокого зв'язку з селом більшовики не мали. У Звенигородському й Сквирському повітах селяни ставилися з недовірою до більшовиків через переважання у місцевих осередках представників єврейської національності [8, 69–72].

Ініціатива й керівна роль в організації повстань на Київщині належала старшинам Вільного козацтва. Унаслідок розформування навесні 1918 р. Центральною Радою цієї організації частина старшин згуртувалася навколо військового коменданта Звенигородського повіту М. Павловського (не був професійним військовим, але намагався об'єднати різні повітові установи й організації). Частина старшин зайнялася політичною діяльністю: за участі І. Капуловського стало виходити щоденне видання «Звенигородська думка», яке засудило державний переворот 29 квітня 1918 р. і закликала населення до повстання. Такої ж позиції дотримувався і повітовий комітет партії українських соціалістів-революціонерів [9, 433–434; 4, 216]. На початку травня 1918 р. у Звенигородському, Канівському, Уманському й Таращанському повітах було організовано 18 партизанських загонів, які об'єднали 25 тис. осіб (у грудні 1917 р. за такої ж чисельності участь у бойових діях взяло лише близько 5 тис. осіб) [4, 201, 216]. За відсутності вказівок від Селянської спілки з Києва й невизначеності позицій українських політичних партій звенигородці з ініціативи М. Павловського, Ю. Тютюнника за чотири дні розвезли по селах і передали селянам зброю, зібрану останнім під час розформування повітового коша Вільного козацтва. Це було немало: 10 тис. гвинтівок, 13 кулеметів, 2 гармати, бронемашини тощо. Поштовою до повстання стала відозва, видана військовим

комендантом м. Звенигородки М. Павловським («есерівський агітатор») [2, 74–75; 4, 216; 9, 435]. Після цього М. Павловський разом із сотнею козаків виїхав із Звенигородки й під час повстання перебував ймовірно на Кубані [9, 442].

П. Христюк вказує на участь у повстанні лівого українського соціаліста-революціонера, колишнього командувача військами Центральної Ради, М. Шинкаря. Однак Ю. Тютюнник стверджує, що той законспіровано перебував в Одесі [10, 55; 9, 442]. Повстанці не змогли залучити до керівництва селянською боротьбою на Київщині політиків всеукраїнського рівня, зокрема М. Грушевського, і не створили єдиного керівного центру [2, 78; 10, 61]. Політичні партії обстоювали тактику партизанської боротьби. Всеукраїнська Селянська спілка намагалася стримати стихійне повстанство і наприкінці червня 1918 р. виступила за легальний захист інтересів селянства (за зразком робітничих профспілок) [10, 56, 61–62].

Повстання у Звенигородському повіті Київської губернії розпочалося 3 червня 1918 р. у с. Лисянка як протест проти роззброєння селянства каральним загоном («кадетами»). Протягом кількох днів в околицях повітового центру зібралося 15 тис. осіб. «Кожне село являло собою озброєний табір», – описував події Ю. Тютюнник [9, 441–443]. Повстанці зайняли і протягом 8–12 червня утримували м. Звенигородку. Комендантом міста було призначено Левка Шевченка (з с. Кирилівки, нащадок роду Т. Шевченка, сотник авіації). Активну роль у повстанні відіграли його брат Митрофан Шевченко (колишній отаман Вільного козацтва, «ватажок юрби») та Семен Нечитайло (колишній член II Державної думи, трудовик, земський фельдшер) [11, 21 зв.; 2, 77; 9, 441]. Повстанці захопили в'язницю й визволили в'язнів, знищили документацію, розгромили приміщення повітової і міської міліції. Під час виступу було вбито повітового старосту І. Машира, його помічника Солтика і більше ніж 20 офіцерів карального загону [11, 13–13 зв., 16–18]. Селяни розібрали німецьких військових, щоб ті допомагали працювати в господарстві («сапати буряки»), і після захоплення міста розійшлися по селах. Під командуванням Л. Шевченка залишилося менше ніж 4 тис. осіб. Уважаючи подальшу боротьбу безперспективною, він розпустив повстанців, а сам здався німцям, щоб зменшити покарання для селян. Два місяці перебував під слідством і зміг втекти, однак загинув після приходу до влади Директорії, ймовірно унаслідок конфлікту із М. Павловським [9, 447–451].

Другим осередком повстанського руху став Таращанський повіт: з 12 до 20 червня 1918 р. влада у Таращі належала повстанцям. У повітовому містечку «юрба озброєних селян» захопила помешкання міліції, в'язницю [12, 88]. Станом на 18 червня 1918 р. близько 2 тис. повстанців зайняли три чверті Таращанського повіту, контролюючи владу у повіті протягом місяця [13, 66; 2, 82–83]. Повстання охопило села Уманського, Білоцерківського, Канівського повітів, околиці Києва. Зокрема, під час наступу на станцію Боярка, за повідомленнями преси, брало участь до 13 тис. осіб [13, 68]. Таращанські агітатори залучили й мешканців Сквирського повіту, з яких створювали «червоні сотні», чи «банди “червоного козацтва”» [14, 91–92]. Одним із керівників повстання у Таращанському

повіті був Ф. Гребенко – молодий офіцер-фронтвик, «міцний заможний середняк», обраний за Центральної Ради до складу повітового виконкому і призначений військовим комісаром повіту [15, 80].

21–26 липня повстанці захопили північну частину Звенигородського повіту, зокрема Лисянку і Вільшану. Їхня кількість становила ймовірно до п'яти тис. осіб. 23–25 липня близько 2 тис. повстанців вступили до м. Корсунь [14, 105–107]. У цей час на засіданні Ради Міністрів Української Держави обговорювалася пропозиція П. Скоропадського запровадити воєнний стан у Звенигородському, Таращанському, Уманському, Сквирському і Канівському повітах Київської губернії, відхилено урядовцями, зважаючи на загрозу переобрання влади німецьким військовим командуванням [16, 273]. Ці підозри мали певні підстави, оскільки німецька адміністрація приділяла серйозну увагу розвитку повстанського руху на Київщині. Міністерство закордонних справ Німеччини 7 червня надіслало запит до Києва, адресований баронові А. Мумму. 10 червня він визнав серйозність загрози Звенигородського повстання на тлі інших подій (6 червня вибухнули артилерійські склади в Києві на Печерську – *Н. Ковальова*). Фельдмаршал Г. Айхгорн відклав поїздки до Одеси й Криму [17, 168–170].

У середині серпня під натиском німецьких військ настав перелом у повстансько-партизанській боротьбі. 11 серпня було розгромлено загін повстанців під Сквирою (більше ніж 600 осіб, загинуло 150–200 повстанців). 12 серпня зазнав поразки великий повстанський загін (1,5 тис. осіб) в болотах біля Соколова Броду Сквирського повіту [14, 113, 116–117]. «Банди до цього часу виступають не разом, що спасає становище місцевої влади», – констатував у середині серпня Київський губернський староста І. Чарторийський [14, 113]. У менших масштабах збройні сутички продовжувалися й пізніше.

Наприкінці липня – на початку серпня учасники Таращанського повстання (1,5–2 тис. осіб) переправилися через Дніпро на територію Полтавської губернії [1, 117]. З боями повстанці відступали до Чернігівської губернії, де перейшли демаркаційну лінію і потрапили на підконтрольну більшовикам територію (близько 300–400 осіб, за іншими даними – 600 осіб) [18, 8; 1, 118]. Частина повстанців із Звенигородського та Чигиринського повітів відступила на Херсонщину і продовжила боротьбу в Єлисаветградському повіті [14, 177].

Службовці Київської судової палати причини Звенигородського повстання вбачали у невдоволенні селянами приходом в Україну німецьких військ та аграрною реформою, яка проводилася за їхньої участі [11, 13]. Свідченням цього була участь у повстанських загонах на Київщині, окрім військових, співробітників земельних комітетів, рад, інших сільських організацій, які припинили існування за Гетьманату, й зазнавали переслідування з боку влади. Взятися за зброю й заможні селяни, кооператори («поважні, старі господарі»), які найбільше страждали від контрибуцій [9, 436–437, 440]. Загалом усе селянство було зацікавлене у збереженні землі, перерозподіленої за Центральної Ради.

Колишні фронтвики, старшини Вільного козацтва намагалися забезпечити сувору дисципліну повстанського війська, організованого за зразком регулярної армії (мало гармати, кулемети, кінноту,

обоз). Дані щодо чисельності повстанських формувань суперечливі, зокрема урядові джерела наводять інформацію про 30–40 тис. склад повстанських військ під час кульмінації повстання [2, 80]. Повстанські загопи були дуже рухливі й динамічно переміщалися в інші повіти та населені пункти, або ж могли швидко повернутися до цивільного життя й знову зібратися для боротьби. Значна маса повстанців була озброєна гвинтівками. Учасники Звенигородського повстання використовували гвинтівки з російськими й австрійськими штиками, навіть непридатні для бою, багато шабель, у деякого – по дві [11, 16 зв.]. Селяни йшли до повстанських загонів із косами, вилами і навіть граблями. Зокрема, 1,5 тис. військовий загін, розгромлений у серпні 1918 р. у Сквирському повіті, мав на озброєнні, крім мисливських рушниць, 150 вил, 350 сокир, 60 кіс [14, 117]. Повстанці були зодягнуті у солдатські шинелі, а іноді в селянський одяг, більшість кавалеристів – босі.

Серед учасників Звенигородського повстання, за свідченням прокурора Уманського окружного суду, були люди різного віку (таку ж інформацію подає й Ю. Тютюнник [9, 439]). Коли чинилося дізнання після розгрому повстання, сільські громади називали лише молодь, яка піддавалася агітації «чужих людей». Свідченням цього було, наприклад, втегтя під варту на початку вересня 1918 р. шести мешканців с. Топильної Звенигородського повіту віком від 22 до 31 року [11, 16 зв., 17 зв., 25]. Молодь не була прив'язана до господарства й мала більше шансів уникнути покарання.

Організатори повстань на Київщині декларували насамперед політичні мотиви своєї боротьби – виступ проти німців і гетьмана й намагалися не допустити пограбувань цивільного населення [14, 106; 11, 16 зв.–17]. Про відсутність єдиної політичної програми повстанців зауважив П. Христюк: «... кожен військовий штаб чи повіт висував власні гасла. Спільними були такі: відновлення здобутків революції, проголошених у III і IV Універсалах Центральної Ради, відновлення діяльності самої Ради, скликання Установчих зборів; на Канівщині – більшовицькі гасла» [10, 56, 60–61]. Повстанці переобирали сільську адміністрацію, проводили широку агітацію (члени Селянської спілки, земельних комітетів). Унаслідок цього селяни перестали повертати поміщикам награбоване у них майно і відшкодовувати збитки. Частина селянства імпонували дії повстанських загонів. За оцінкою німецького військового командування, таких селян було 10–12% [2, 81]. Гетьманські урядовці до симпатиків влади і аполітичного населення, яке не становило загрози, зараховували 70–80% селянства [5, 81–82].

Невдоволення у селян викликали кримінальні дії й насильство з боку повстанських загонів. Повстанці вбивали заможних селян, економічних службовців, дезорганізували польові роботи, зокрема на цукрових плантаціях. Місцями страйки тривали півтора тижні, або ж робітників на цукрових плантаціях обстрілювали з лісу і вони змушені були рятуватися втечею. Повстанці переслідували службовців поміщицьких економік. Шкоду останнім чинили й селяни у відповідь на каральні експедиції. Гарний прибуток мали лише перекупники-євреї, які скуповували награбоване у селян майно та коней [19]. Унаслідок цього руйнувалися поміщицькі господарства, занепадала

цукрова галузь, за рахунок яких селяни колись мали засоби до існування й нині зuboжіли. Від підтримки повстанців селян відволікали жнива й потреба працювати у власних господарствах.

Причини поганого ставлення селян до повстанців у Київській губернії та їх видача владі пояснювалися також репресіями з боку німецьких військ та української адміністрації. Жорстокість військового протистояння відчували всі учасники: як місцева адміністрація, німецькі військові, так і повстанці. Зокрема, Тарашанський повітовий староста Дубіненко після подій у Тараші «заслаб нервово» [14, 99]. Багатьох учасників повстань було затримано німецькими військами і розстріляно за рішенням воєнно-польових судів.

Німецькою владою було звинувачено і заарештовано за агітацію й участь в організації повстання у Київському повіті колишнього повітового комісара Говоруна, у Тарашанському і Звенигородському повітах – начальника VI дільниці Державної варті Куровського [14, 98, 107]. Встановити місцеперебування й притягнути до відповідальності керівників Звенигородського повстання службовці Уманського окружного суду не змогли [11, 21 зв.]. Цілеспрямованого переслідування зазнали учасники вільнокозачих формувань, навіть непричетні до повстання. Після розгрому повстання було практично знищено цю організацію [3, с. 55–56]. Чинилися репресії проти земських службовців, яких звинувачували у зв'язку із повстанцями, наприклад Сквирську управу [14, 114].

Адміністрація Уманського повіту зобов'язала сільські громади видавати «злочинців». Сільські сходи с. Берестовець (18 червня), с. Старі Бабани (20 червня), с. Молодецьке (20 червня, 30 липня) прийняли ухвали про відсутність заколотників, «... а у випадку, якщо такі виявляться, то будуть негайно заарештовані й передані до належних інстанцій» [20, 15; 21, 17; 22, 17, 28]. Наприкінці червня – у липні сільські громади стали подавати інформацію про «соціалістів-агітаторів», «злочинців» (повстанців), відсутніх на той час у громаді [див., напр.: 21, 28]. У Звенигородському повіті наприкінці серпня – на початку вересня було запроваджено реєстрацію населення, зокрема облік відсутніх [14, 123]. Унаслідок комплексних репресивних заходів Київський губернський староста констатував у середині липня пасивне ставлення селян до повстанських агітаторів у Звенигородському повіті, а наприкінці липня – на початку серпня – вороже ставлення населення до повстанців у Тарашанському повіті [14, 104, 109].

Зазнаючи великих людських втрат і не маючи матеріальних ресурсів, повстанці діяли як кримінальні банди, вимагаючи від селян грошей, зброї, продовольства і долучення до них. У серпні повстанці стали палити оселі селян, які їх видавали владі [14, 93, 101, 116–117]. Зростання насилля, поширення грабівництва дискредитувало ідею визвольної боротьби, ресурси прихильників УНР було вичерпано. Погоджуємося з думкою В. Лободаєва, що Вільне козацтво перероджується у сільську «отаманію» [3, 58]. До загальновідомих причин поразки селянських повстань влітку 1918 р. можна додати безвідповідальне ставлення до селянства українських політичних партій і авантюризм деяких військово-політичних діячів.

Повстання на Київщині не здобуло підтримки в інших губерніях, хоча в багатьох місцях відбувалися розрізнені виступи. Стосовно поодиноких дій представників Вільного козацтва у червні 1918 р. зауважував Катеринославський губернський староста на території Катеринославського і Верхньодніпровського повітів [14, 52, 54]. Організованих селянських виступів на Катеринославщині не було зафіксовано. Відкриті політичні виступи у червні – середині липня 1918 р. були відсутні й на Чернігівщині [14, 227, 229, 235, 243, 251]. Кульмінація повстання у цій губернії припала на період спаду повстанського руху на Київщині. Розвиток селянського повстанського руху на Чернігівщині визначали інші чинники, насамперед вплив більшовицької агітації й близькість Радянської Росії, демаркаційна лінія і високий рівень злочинності. Цей виступ не був таким тривалим у часі й теж зазнав невдачі.

Висновки. Селянські повстання на Київщині влітку 1918 р., ініційовані Вільним козацтвом, не знайшли підтримки ні серед українських соціалістичних партій, ні з боку КП(б)У, які байдуже ставилися до долі селянства. Обставини оголошення повстання М. Павловським без достатньої підготовки й відсутності керівного центру дозволяють кваліфікувати ці дії як політичну авантюру, пам'ятаючи про яку виявилася незручною для прихильників УНР. Звенигородсько-Тарашанське повстання 1918 р. стало стихійною реалізацією політичної програми селянської революції (участь селянства в захопленні влади), яку розробляли ще в 1906 р., але відразу ж і відмовилися діячі партії російських соціалістів-революціонерів. Невдача повстання підтвердила висновки більшовиків про слабкі революційні можливості селян, зроблені під час обговорення ідеї «аграрної революції» на початку ХХ ст.: неорганізованість і пасивність, стихійність і локальний характер виступів.

Незважаючи на відсутність політичної програми селянства й зародження «отаманщини», тривала боротьба селянських загонів була наслідком ініціативи знизу, спробою самоорганізації селянства (участь у повстаннях на Київщині брала не лише біднота, а й заможні верстви селянства), в умовах якої формувалися політичні вимоги селянства, змінювалася його суспільно-політична свідомість. Повстання на Київщині влітку 1918 р. сприяло перетворенню соціальної боротьби в політичний складник селянської революції у Наддніпрянській Україні.

Список використаної літератури та джерел:

1. Манілов В. Повстанський рух на Київщині за гетьманщини / В. Манілов // Під гнітом німецького імперіалізму (1918 р. на Київщині). Статті, спогади, документи, хроніка. – К. : Держ. вид-во Укр., 1927. – С. 102–118.
2. Захарченко П. Селянська війна в Україні: рік 1918 / П. Захарченко. – К. : Нічлава, 1997. – 188 с.
3. Лободаєв В. Вільне козацтво: від самооборони до повстання (весна 1917 – літо 1918 рр.) / В. Лободаєв // Війна з державою чи за державу? Селянський повстанський рух в Україні 1917 – 1921 років. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. – С. 20–58.
4. Лободаєв В. Революційна стихія. Вільнокозацький рух в Україні 1917–1918 рр. / В. Лободаєв. – К. : Темпора, 2010. – 672 с.

5. Малиновський Б. Збройне протистояння в українському селі 1918 року (від Брестського миру до проголошення Директорії УНР) / Б. Малиновський // *Війна з державою чи за державу? Селянський повстанський рух в Україні 1917 – 1921 років.* – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. – С. 59-99.
6. Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси / Р. Я. Пиріг. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2011. – 335 с.
7. Чикаленко Є. Щоденник (1918 – 1919): у 2-х т. / Є. Чикаленко. – К. : Темпора, 2004. – Т. 2. – 464 с.
8. Карпенко Г. Селянський рух на Київщині за часів гетьманщини / Г. Карпенко // *Літопис революції.* – 1928. – № 3. – С. 55-74.
9. Юртик Г. Стихія (Зі споминів) / Г. Юртик // Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917 – 1918 рр. – [Торонто] : Чужина, 1970. – С. 432-458.
10. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917 – 1920 рр. В 4-х т. / П. Христюк. – [Відень], 1921. – Т. 3. – 159 с.
11. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 317. – Оп. 7. – Спр. 5144.
12. Качинський В. Аграрний рух за часів гетьманщини / В. Качинський // *Літопис революції.* – 1928. – № 2. – С. 76-95.
13. Шелыгин Я. Партизанская борьба с гетманщиной и австро-германской оккупацией / Я. Шелыгин // *Літопис революції.* – 1928. – № 6. – С. 61-101.
14. Архів Української Народної Республіки. Міністерство внутрішніх справ. Справоздання губернських старост і комісарів (1918 – 1920). – К. : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2017. – 336 с.
15. Карпенко Г. Селянський рух на Київщині за часів австро-германської окупації та гетьманщини / Г. Карпенко // *Літопис революції.* – 1930. – № 1-2. – С. 67-91.
16. Україна: Хроніка ХХ століття: Рік 1918: довід. вид. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2005. – 402 с.
17. Крах германської окупації на Україні (по документам окупантов). – М. : Гос. изд-во, 1936. – 207 с.
18. Ауссем В. К истории повстанчества на Украине / В. Ауссем // *Летопись революции.* – 1926. – № 5. – С. 7-21.
19. Сообщения с мест (От наших корреспондентов) // *Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины.* – 1918. – № 13-15. – 12 августа. – С. 8-9.
20. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ України). – Ф. 737. – Оп. 1. – Спр. 1. – 34 арк.
21. ЦДАВОВУ України. – Ф. 737. – Оп. 1. – Спр. 2. – 39 арк.
22. ЦДАВОВУ України. – Ф. 737. – Оп. 1. – Спр. 3. – 50 арк.

References:

1. Manilov, V. (1927). *Rebel movement in Kiev region and Hetmanate. Under the oppression of German imperialism (1918 in Kiev region). Entries, memorials, documents, chronicle.* Kyiv: State publishing House of Ukraine, 102-118. (in Ukr.)
2. Zaharchenko, P. (1997). *Peasant war in Ukraine: 1918.* Kyiv: Nichlava. (in Ukr.)
3. Lobodaev, V. (2017). Free Cossacks: from self-defense to the revolt (spring 1917 – summer 1918). *War with the state or for the state? Peasant rebel movement in Ukraine from 1917 to 1921.* Kharkiv: Family Leisure Club, 20-58. (in Ukr.)
4. Lobodaev, V. (2010). *Revolutionary element. The Free Cossacks Movement in Ukraine 1917 – 1918.* Kyiv: Tempora. (in Ukr.)
5. Malinovskyi, B. (2017). Armed confrontation in the Ukrainian village of 1918 (from the Treaty of Brest-Litovsk to the proclamation of the Directory of the UPR). *War with the state or for the state? Peasant rebel movement in Ukraine from 1917 to 1921.* Kharkiv: Family Leisure Club, 59-99. (in Ukr.)

6. Pyrig, R. Ya. (2011). *Ukrainian Hetman State of 1918. Historical Essays.* Kyiv: Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. (in Ukr.)
7. Chykalenko, E. (2004). *Diary (1918 – 1919):* in 2 volumes. Kyiv: Tempora, 2. (in Ukr.)
8. Karpenko, G. (1928). Peasant movement in the Kyiv region during the Hetmanate. *Litopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 3, 55-74. (in Ukr.)
9. Yurtyk, G. (1970). Element (from memories). Mlinovetskiy, R. *Essays on the history of the Ukrainian liberation movements of 1917 – 1918.* [Toronto]: Chuzhina, 432-458. (in Ukr.)
10. Christyuk, P. (1921). *Notes and materials to the history of the Ukrainian revolution of 1917 – 1920.* In 4 volumes. [Vienna], 3. (in Ukr.)
11. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv. F. 317. Op. 7. D. 5144. (in Russ.)
12. Kachynskiy, V. (1928). The agrarian movement during the Hetmanate's time. *Litopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 2, 76-95. (in Ukr.)
13. Shelygin, Ya. (1928). Partisan fight against Hetmanate and Austro-German occupation. *Litopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 6, 61-101. (in Russ.)
14. Archive of the Ukrainian People's Republic. Ministry of Internal Affairs. Report of the provincial leaders and commissioners (1918 – 1920). (2017). Kyiv: Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies named after M.S. Hrushevskiy. (in Ukr.)
15. Karpenko, G. (1930). Peasant movement in the Kyiv region during the Austro-German occupation and Hetmanate. *Litopys revoliutsii (Chronicle of Revolution)*, 1-2, 67-91. (in Ukr.)
16. Ukraine: The Chronicle of the Twentieth Century: 1918: Inform. Publ. (2005). Kyiv: Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. (in Ukr.)
17. The collapse of the German occupation in Ukraine (according to the documents of the occupiers) (1936). Moscow: State publishing house. (in Russ.)
18. Aussem, V. (1926). To the history of rebellion in Ukraine. *Letopis revolyutsii (Chronicle of the Revolution)*, 5, 7-21. (in Russ.)
19. Reports from the sites (From our correspondents) (1918). *Izvestiya Soyuzu promyishlennosti, torgovli, finansov i selskogo hozyaystva (Reports from the Union of Industry, Trade, Finance and Agriculture of Ukraine)*, 13-15, 8-9. (in Russ.)
20. Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (hereinafter – TsDAVO of Ukraine). F. 737. Op. 1. D. 1. (in Russ.)
21. TsDAVO of Ukraine. F. 737. Op. 1. D. 2. (in Russ.)
22. TsDAVO of Ukraine. F. 737. Op. 1. D. 3. (in Russ.)

N. Kovalyova

REVOLT IN KYIV REGION IN SUMMER 1918: APPROBATION OF POLITICAL PROGRAMME OF PEASANT REVOLUTION IN DNIEPER UKRAINE

Introduction. In summer 1918 the Ukrainian peasantry took an active part in open military coup against the authorities of the Ukrainian state of P. Skoropadsky. If earlier the peasant revolution in the Dnieper Ukraine had a social character (peasants fought with the landowners for the redistribution of land and property), then in the middle of 1918 the peasantry became a participant in the political struggle for the restoration of the UPR and the power of the Central Rada. The peasants of the Zvenigorod and Taraschanskiy districts of the Kiev province in the beginning of June 1918 were the first to oppose the hetman's regime. Insufficiently researched aspects of the history of the Zvenigorod-Taraschanskiy revolt remain the following: the attitude

and motives of the participation of the peasant population in the partisan parties, the consequences of the rebel movement for all levels of the peasantry.

Purpose. The purpose of the study is to identify the factors that promoted the transforming the social struggle of the peasantry into a political component of the peasant revolution during the peasant revolts in the Kyiv region in the summer 1918.

Results. The initiative and leadership role in the organization of revolts in the Kyiv region belonged to the hetmans of the Free Cossacks of Zvenigorod district, which supported the district military transport officer M. Pavlovskiy. In May 1918, with the participation of I. Kapulovskiy, Yu. Tyutyunnik, 18 partisan parties were formed with a total of 25 thousand people. The peasants were handed over 10 thousand shoulder arms and many other weapons.

The officers military unites of the Ukrainian government and the German army began to disarm the peasants, forcing them to comply with the legislation of the Ukrainian State: to return landowners the property they had been looted before, to use repressions. Local actors of the socialist revolutionary party and M. Pavlovskiy called up the peasants to revolt against the hetman (M. Pavlovskiy himself immediately left Kyiv region). The Hetmans of the Free Cossacks began a peasant revolt without an integrated staff, supreme leadership, they did not coordinate their actions with the leaders of political parties in Kyiv and the leaders of the UPR (there were only the rumors about their participation). Each military staff had its own political program. The rural population of the Kyiv province took an active part in the armed struggle: the peasants could raise a military group up to 15,000 people, and could go to their quarters in a few days. The participation in the revolt was taken by peasants of all ages and social groups. In general, the revolt involved 30-40 thousand people. Due to the repression of power, the great human and material losses of the rebels, the liberation struggle became a criminal offense and failed.

Originality. For the first time the revolt in Kyiv province in the summer 1918 was considered in the context of the peasant revolution. The reasons for defeating the peasant revolt in the Kyiv region are specified.

Conclusion. Zvenigorod-Taraschanskiy revolt of 1918 was a spontaneous implementation of the political programme of the peasant revolution (the participation of the peasantry in the assumption of power), which was developed by the socialists revolutionaries and the social democrats in the early twentieth century. The failure of the revolt confirmed the Bolsheviks conclusions about the weak revolutionary capabilities of the peasants: disorganization and inactivity, spontaneity and local character of outrages. The lack of responsibility of the local military-political leaders towards the peasantry, the unpreparedness of the revolt, allows us to characterize the performances in the Kyiv region in the summer of 1918 as a political misadventure. The positive changes that were determined by the political patterns of the peasant revolution in Dnieper Ukraine in 1918 have become the following: self-organization of peasant population, formation of the political requirements, and change of social conscience.

Key words: peasantry, revolt, Free Cossacks, Zvenigorod district, Taraschanskiy district, political programme, peasant revolution.

UDC 94(477): [329(477): 332.2.021.012.33]“1917/1921”(045)
DOI: 10.31651/2413-8142-2019-21-14-20

S. Kornovenko

doctor of historical sciences, professor of the department of intellectual Property and civil law disciplines of the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

N. Zemzulina

doctor of historical sciences, professor of the department world history and international relations of the Bohdan Khmelnytsky University of Cherkasy

UKRAINIAN AGRARIANISM AS AN OPTION OF EASTERN EUROPEAN AGRARIANISM IN POLITICAL PROGRAMS OF THE UKRAINIAN NATIONAL PARTIES OF THE PERIOD OF THE UKRAINIAN REVOLUTION*

Revolutionary upheavals in Europe in the early twentieth century had a decisive influence on the socio-political life of European countries, led to the emergence of previously unknown phenomena. The agrarianism became one of them in the first third of the twentieth century. It was most widely used in Bulgaria, Poland, Romania and Czechoslovakia. The authors proved that in the early twentieth century the Ukrainian version of Eastern European agrarianism also existed. It was especially pronounced during the Ukrainian Revolution of 1917 - 1921, which, among other things, had the peasant nature. Its representatives on the Ukrainian soil were, on the one hand, non-governmental, party, political figures and organizations, on the other - the peasantry of Ukraine as an active subject of the peasant revolution in 1917 - 1921. In particular, Ukrainian agrarianism was presented as an option of Eastern European agrarianism. the provisions of the Ukrainian Democratic-Agrarian Party (hereinafter referred to as UDAP), the Ukrainian People's Community (hereinafter - UPC), the All-Ukrainian Union of Agrarians-Owners (Peasants) (hereinafter - AUAO), and the Ukrainian People's Party (hereinafter - UPP).

Keywords: Eastern European agrarianism, Ukrainian agrarianism, peasant revolution, Ukrainian revolution, peasantry.

The statement of the issue. The first third of the twentieth century is a unique period of European history. Although it is relatively short in time, it is extremely rich in multifaceted socio-cultural transformations that radically changed the political map of Europe, the world, and largely determined the course of world history in the first half of the twentieth century. These changes concerned not only the revolutionary upheavals experienced by the European continent, but also the emergence of previously unknown phenomena, new subjects in both international politics and the domestic political life of many European countries.

The changes in issue were the result of long-term systemic crises caused by the authorities' inadequate response to modernization. Among the factors behind the revolutionary upheavals in Europe in the early twentieth century one of the determinants was agrarian. The peasantry of Europe was dissatisfied with its socio-economic situation, its legal status. Agriculture, as a leading sector of the economy of most Eastern European

* The article is written in accordance with the state budget theme "Ukrainian Revolution (1917-1921 gg.): The peasant factor" (state registration number 0118U003864).